

TIJDSCRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

17^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1909

De Blank.

In het stuk „*De Munt in de Volkstaal*”, geplaatst in de 4e aflevering van het *Tijdschrift* over 1908, komt ook veel merkwaardigs voor in betrekking tot den Blank van $1\frac{1}{2}$ groot. Daaromtrent zou echter, met het oog op het gebruik van die munt en derzelve verhouding tot het pond, waarop zij betrekking had, ook nog het volgende kunnen worden opgemerkt.

De Blank dan was eenmaal de eenheid van het zoo bekende Pond Groot van $f\ 13.50$ of van 6 Wilhelmschilden van 40 grooten of van $f\ 2.25$. Hij had dus gang voor $f\ 13.50 : 240 = f\ 0.05625$ in onze munt. En daar twee grooten steeds een stuiver vormden, gold de Blank voor een halven stuiver, voor 4 duiten of voor slechts één enkelvoudige groot, zooals men de munt in 1488 ook nog vindt bepaald.

Het Pond Groot, hier bedoeld en waarbij de Blank gang had als groot, stond in zijne verdeling als volgt :

$$\begin{aligned} 1 \text{ } \mathcal{L} &= f\ 13.50 \\ 1 \text{ } \mathcal{L} &= 20 \beta. \\ 1 \beta &= f\ 0.675 \\ 1 \beta &= 12 \text{ gr.} \\ 1 \text{ gr.} &= f\ 0.05625. \end{aligned}$$

De groot had in onze munt uitgedrukt, alzoo eene waarde van $f\ 0.05625$ en de stuiver, bij elk pond gesteld op 2 grooten, had dus gang voor $2 \times f\ 0.05625 = f\ 0.1125$.

Deze stuiver, steeds geldende voor 8 duiten, bewijst dat

de duit in betrekking tot deze rekeneenheid gang heeft gehad voor $f 0.1125 : 8 = f 0.0140625$.

In een stuk over de Lombard te Middelburg van Mr. G. A. FOKKER leest men : „Reeds in 1527 kwam KAREL er op terug, door aan ANTHEUNIS ARMELIJN, koopman van Piemont, bij brieven gegeven te Mechelen den 7 October, concessie te verleen en tot het tafelhouden te Middelburg voor den tijd van 10 jaren, onder deze voorwaarden, dat ARMELIJN voor zijn winninge en conquest niet meer dan 2 grooten per pond en per week zou mogen nemen, in plaats van 2 oude stuivers, gelijk zijne voorgangers genoten hadden ; en dat, wanneer anderen zich mochten opdoen, die het voor $\frac{1}{2}$ stuiver of voor een blank wilden doen, hij alsdan binnen een jaar zou moeten desisteeren, behoudens recompensie voor zijne onkosten.” 1)

De herleiding van de oude tot de loopende munt is geschied in betrekking tot het Pond Groot van $f 9$.— De oude stuivers, in het aangehaalde schrijven bedoeld, waren die van het hier genoemde pond van $f 13.50$, van hetwelk vier duiten of een halve stuiver, gelijk stonden met den gang van den Blank.

In betrekking tot het gebruikte kleinere pond werden niet 4, maar 6 duiten gevorderd voor den halven ouden stuiver of den Blank.

Het Pond Groot van $f 9$.— of van 6 gulden elk van $f 1.50$, stond in zijne verdeeling als volgt :

1 £	=	$f 9$.—
1 £	=	20 β.
1 β	=	$f 0.45$
1 β	=	12 gr.
1 gr.	=	$f 0.0375$.

De groot van dit pond was alzoo $f 0.0375$ en de stuiver,

1) Mr., G. A. FOKKER, *De lombard en de bank van leening te Middelburg.*

altoos gelijk aan 2 grooten, deed derhalve $2 \times f 0.0375$ of $f 0.075$.

Deze stuiver, ook hier geldende voor 8 duiten, doet zien, dat bij het gebruik van dit pond, elke duit gang heeft gehad voor $f 0.075 : 8 = f 0.009375$.

De Blank gold in betrekking tot deze rekeneenheid voor 6 duiten of $1\frac{1}{2}$ groot. Zij deed dus $6 \times f 0.009375$ of $1\frac{1}{2} \times f 0.0375 = f 0.05625$.

Was de Blank voorheen gelijk aan een groot of een halven stuiver, dan stond de heele stuiver gelijk met $2 \times f 0.05625$ of met $f 0.1125$ en het was deze oude munt, waarop de Keizer in zijn schrijven doelde.

Bij het gebruik van elk kleiner pond moest de Blank ook door een grooter aantal minderwaardige grooten worden uitgedrukt. Toen deze gold voor 6 duiten of $1\frac{1}{2}$ groot, deed elk der alstoen bedoelde eenheden reeds $f 0.05625 : 1\frac{1}{2} = f 0.0375$ en het pond, op zoodanige munt gegrond, vertegenwoordigde, ook blijkens 't bovenstaande, eene waarde van $240 \times f 0.0375 = f 9$.—

Verband met dit alles houden rekeningen als de volgende :

Anno 1511. Item in deze 12 daegen voirgd. gekocht 60 pond stockvysch, daer PETER off te rekenen brenght 36 pond, dat pond voir eyn blanck facit 27 st. 1)

De verantwoording gold voor 36 pond stokvisch tegen één Blank het pond. De kosten bestonden alzoo uit 36 Blanken of uit $36 \times f 0.05625 = f 2.025$.

En ook de 27 stuivers van het pond van $f 9$.— leveren dit bedrag op, want $27 \times f 0.075$ is insgelijks $f 2.025$

Anno 1511. 27 Pont botteren, 't pont een blanc, facit 20 st. 1 oert. 2)

De boter was gekocht tegen een Blank het pond. De 27

1) *Kroniek van het Historisch Genootschap te Utrecht. Jaargang 1854, blz. 131.*

2) *Ibit. blz. 139.*

ponden vorderden alzoo eene uitgaaf van $27 \times f 0.05625 = f 1.51875$.

Daarvoor werd in rekening gebracht :

20 stuivers of $20 \times f 0.075 f 1.50$
 en 1 Oort of $\frac{1}{4}$ stuiver „ 0.01875.

Samen als boven $f 1.51875$

Anno 1539. Item 2 hondert sponnagelen, dat hondert 1 blank, facit $1\frac{1}{2}$ stuiver 1)

De nagelen kostten 2 Blanken of $2 \times f 0.05625 = f 0.1125$

Het daarvoor verantwoorde bestond uit $1\frac{1}{2}$ stuiver of insgelijks uit $1\frac{1}{2} \times 0.075 = f 0.1125$

Anno 1560. Item noch ontfanghen van 16 zusters, elk een blank, te samen 12 stuivers 2).

De 16 Blanken vertegenwoordigden een bedrag van $16 \times f 0.05625$ of van $f 0.90$

En de daarvoor in rekening gebrachte 12 stuivers staan daarmede gelijk, want ook $12 \times f 0.075$ is . . $f 0.90$

En dat het geld op het Pond Groot van $f 9$.— aangemunt, verband hield met het zoo oude en altoos nog bekende schild van $f 3.15$, blijkt uit tal van rekenposten van aard als de volgende :

Anno 1530. Item ontff. van GILES QUINTEN buiten Sinte Kathrinen poert van den hoff 4 oudt scilt, facit 8 gld. 8 st. 3).

De hofhuur, bestaande uit 4 oude Schilden, of uit $4 \times f 3.15 = f 12.60$

Deze werd verantwoord met 8 gld. 8 stuivers of met 168 stuivers. En ook de 168 stuivers vertegenwoordigden een bedrag van $168 \times f 0.075$ of van $f 12.60$

1) Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht. Deel VIII, blz. 410.

2) Ibit. Deel IX, blz. 26.

3) Ibit. Deel XI, blz. 264.

En stonden 4 Schilden gelijk met 168 stuivers, overeenkomende met 336 grooten, dan blijkt ook uit deze verantwoording, dat elk Schild in munt van het Pond Groot van $f 9$.— is bepaald geweest op 84 grooten, hetgeen juist is, want $84 \times f 0.0375$ is $f 3.15$ en ook vindt men de munt daarop gesteld.

De ponden van $f 9$.— en van $f 13.50$ stonden tot elkander als 2 : 3. Was het schild bij het kleinste pond alzo gelijk aan 84 grooten, dan bedroeg het aantal grooten voor de waarde van dat Schild in betrekking tot het zooveel zwaardere pond 56. En ook dit stemt met de werkelijkheid overeen, want $56 \times f 0.05625$ is $f 3.15$.

In betrekking tot het Pond Groot van $f 13.50$ was het Schild alzo gelijk aan 56 Blanken.

Vindt men den Blank ook bepaald op 1 β of op 12 penningen, dan deed het pond, altoos bestaande uit 20 schellingen, ook $20 \times f 0.05625 = f 1.125$, zijnde dit de gang van de munt voor het Hollandsch of het payement van 30 grooten van het Pond Groot van $f 9$.—.

Het payement van 30 grooten of het Hollandsch van het Pond Groot van $f 9$.— stond in zijne verdeeling als volgt :

$$1 \text{ £} = f 1.125$$

$$1 \text{ £} = 20 \text{ } \beta$$

$$1 \text{ } \beta = f 0.05625$$

$$1 \text{ } \beta = 12 \text{ p.}$$

$$1 \text{ p.} = f 0.0046875.$$

Van dit Hollandsch of van dit pond van $f 1.125$ deed de schelling dus $f 0.05625$, overeenkomende met den koers van den Blank en deze waarde stond als gevolg der indeeling gelijk met 12 penningen van dit payement, overeenkomende met $1\frac{1}{2}$ groot of met 6 duiten van het betrekkelijke Pond Groot.

Maar van elk Pond Groot en dus ook van het hierboven

genoemde van f 13.50, bestond een payement Hollandsch als 8ste deel of van 30 grooten.

Dit Hollandsch stond in betrekking tot die rekeneenheid in zijne verdeeling als volgt :

$$\begin{aligned} 1 \text{ £} &= f 1.6875 \\ 1 \text{ £} &= 20 \text{ β} \\ 1 \text{ β} &= f 0.084375 \\ 1 \text{ β} &= 12 \text{ d.} \\ 1 \text{ d.} &= f 0.00703125. \end{aligned}$$

De oudst bewaarde stadsrekening van Gouda, die van 1437, is in dit merkwaardige payement gesteld. En dat de daarin voorkomende posten verband houden met de berekende waarde van het Schild en den Blank, blijkt overtuigend uit verantwoordingen als de volgende :

Anno 1437. Item gegeven JANNA VAN BLOCHOVEN, suster tot Wijck, 15 Vrancrijcxe oude scilden, gerekent den scilt voir 56 groot ; coemt in onse payment 28 £ 1).

De 15 Schilden aan JANNA VAN BLOCHOVEN verstrekt, leveren een bedrag op van $15 \times f 3.15 = . . . f 47.25$

En ook de 28 £ van het Hollandsch, daar voor in rekening gebracht, leveren dit bedrag op, want ook $28 \times f 1.6875 = f 47.25$.

Zijnde dit juist het bedrag van een vroeger in gebruik geweest zijnd oud Pond Groot van 15 Schilden.

Anno 1437. Item gegeven HEYNRIC FRENS van Doesburch 20 Vrancrijcxe oude Scilden, gerekent den scilt voir 56 groot ; coemt in onse payment 37 £ 6 sc. 8 d. 2).

Voor de 20 Schilden vindt men een bedrag van $20 \times f 3.15$ of van f 63 —

1) Dr. J. HEINSIUS. *De oudst bewaarde stadsrekening van Gouda. Werken van het Historisch Genootschap.* Deel XXV, blz 290

2) Ibit, ibit.

En daarvoor werd verantwoord :

37 f	Holl. of	$37 \times f 1.6875 =$	f	62.4375
6 ß	„ „	$6 \times f 0.084375 =$	„	0.50625
8 d.	„ „	$8 \times 0.00703125 =$	„	0.05625

Samen als boven f 63.00

zijnde weder het juiste bedrag van een toen reeds zeer lang buiten gebruik geraakt oud Pond Groot van 20 Schilden.

Werd de Blank in 1488 nog gesteld op één groot of 4 duiten, reeds in 1437 was het pond, in betrekking waartoe zulks geschiedde, te Gouda in gebruik. Dan het valt met de pondenreeks voor ons, zelfs niet moeilijk te bewijzen, dat de Blank de waarde was van een nog veel oudere munt. Want, en dit verlieze men niet uit het oog, de gang van eenige munt bepale men niet bij gissing of benadering, maar moet steeds zijn de uitkomst eener berekening, die, hoeverre daarmede ook teruggaande, aan al de volgende nauwkeurig sluit of met deze als een geheel volkomen is ingeschakeld. En uit de wetenschap daarvan blijkt, dat de waarde van den Blank, reeds in 1343 onder den naam van Schelling voor zeker ander payement was aangemunt.

Werden de Blanken van PHILIPS en KAREL in 1488 nog gesteld op één groot, de Fransche blank had daarentegen toen reeds gang voor twee grooten. De oorzaak van dit verschil lag hierin, dat, toen hier nog gerekend werd met het pond van f 13.50, in Frankrijk al gebruik werd gemaakt van het halve pond of van f 6.75 als eenheid.

Tholen, Januari 1909.

A. HOLLESTELLE.

Penning ter eere van ISAAC ROCKESEN, 1672.

De *Staatscourant* bevat het navolgende bericht :

Ten behoeve van het Nederlandsch Museum te Amsterdam is van mr. B. C. J. LODER, te 's-Gravenhage, namens mr. HENRI S' JACOB, te Batavia, zoon van mr. W. H. S' JACOB en vrouwe JACOBA MARIA ROCHUSSEN, beiden overleden, ten geschenke ontvangen een gouden penning, vereerd aan kapitein ISAAC ROCKESEN, nadat hij in 1672 den Engelschen Oostindievaarder „de goude Valk” had buitgemaakt en dit schip te Amsterdam had opgebracht. Aan de voorzijde van dezen penning is het bedoelde wapenfeit gegraveerd, aan de keerzijde het volgende opschrift :

*Gedenck Penninck van
Capiteyn Isaac Rockesen over
Een Engels Oostindies Retourschip de
Goude Valck twelck hij naer een dapper
en mannelick gevecht wyt krachte
van commissie van haar
E. D. Mog : op de Engelsche
verover heeft den 7 July
Ann^o 1672 en tot Amstelredam
is opgebracht.*

Aan den schenker is de dank der regeering betuigd.

DIRKS *Repertorium* vermeldt onder N°. 1676*: 1672. De Middelburger kaperkapitein ROCHUSSEN (sic) verovert bij de Sorles een kostbaar engelsch retourschip „de Gouden Valk” op 1½ ton gouds geschat. Daarvoor wordt hem een gouden gedenkpenning vereerd. AREND-VAN VLOTEN, *Alg. Gesch. des Vaderlands*, IVe deel, 2e stuk 1879, blz. 21.

Zoo is dan een penning, waarvan het bestaan bekend was, doch die nimmer beschreven werd (voorzoover mij bekend), niet alleen gevonden, doch is dit unieke stuk tevens, dank zij de edelmoedigheid der schenkers, voor Nederland behouden gebleven.

Zw.